

TANULMÁNYOK WINKLER GÁBOR TISZTELETÉRE II.

Gömöri János

Sopron, Templom u. 20. Régészeti kutatások, különös tekintettel az Árpád-kori égett sánc újabb részletére

A Templom u. 20. számú ház műemléki felújítása előtt, a Wollner panzió építési munkálataihoz igazodva, megelőző régészeti feltárásokat végzett a Soproni Múzeum. Várható volt, hogy az épület udvara, pincéje és a várfalkert megbolygatott részei érdekes régészeti titkokat rejtgetnek.

A római sírkő bemutatása

A kapun belépve egy szépen faragott római kori sírsztélét láthatunk, amelyet Torkos József, a ház egykori tulajdonosa 1756-ban építtetett be az udvar északi falába. A szépen faragott követ Győrből hozatta Torkos, aki maga is írt tanulmányokat a római provincia kérdéseiről, amint azt a kő ismertetői¹ kiemelték. A tudománytörténetileg is értékes leletet állítólag Győr és Komárom között találták, és feltételezik, hogy – Gabler Dénest idézve – „egy kőládásír fedőlapjaként másodlagos felhasználásban volt elhelyezve. A mészkőből faragott, 152 cm magas és 55 cm széles relief hosszúkás téglalap alakú (1. kép). A felső, bemélyített, félkörívesen záruló fülkében fiatal férfi egész alakos képe látható. Bal vállán hagymafejes fibulával összekapcsolt, térden alul érő, gazdagon redőzött köpenyt visel, bal keze nem látható, mert azt a köpeny fedi. A köpeny alatt katonai tunika redőzete látható. A harcos feje fedetlen, jobb kezében lándzsát tart. A lándzsa a fülke aljáig ér. Az álló alak alsó lábszára és lábfeje az alsó, lekerekített sarkú, négyzet alakú fülkébe lóg le. Alatta sisakos (?) kerek pajzsú (*clipeus*) katona fékezi lovát. A katona térdig érő tunicát visel, kerek pajzsának közepén umbo látható. A gyeplőt jobbujával ragadja meg.” Alaposabban szemügyre véve, úgy tűnik, mintha a kéz és a pajzs egy korábbi, már lefaragott alakhoz tartozna.

A ló mellső jobb lábát emeli, hátán jól látható a rövid takaró, a nyereg egyik kápája és a farhám. „Jobb oldalt az alsó fülkét kissé szélesíteni kellett, hogy a ló egésze bele-

¹ *Torkos József*: Meletema antiquarum philologicum de veteri monumento sepulchrali Romano Jaurinum inter et Comaromium invento. Calendarium Jauriense Titulare et Historicum. Győr 1784. 8.; *Weszprémi István*: Succinta medicorum Hungariae et Transilvaniae biographia Centuria III. Viennae 1781. 414.; *CIL III. 4266.*, *Récsey Viktor*: Sopron ókori neve. Sopron 1887. 36 (további irodalommal); *Gabler Dénes*: Scarbantia és környékének római kori kőplasztikai emlékei. *Arrabona 11* (1969) 24., 15. ábra.; *Barkóczi László*: Beiträge zur Steinbearbeitung in Pannonien am Ende des 3. und zu Beginn des 4. Jahrhunderts. *Folia Archaeologica 24* (1973), 99–100., Abb. 26.; *Zoltán Farkas – Dénes Gabler*: Die Skulpturen des Stadtgebietes von Scarbantia und der Limresstrecke Ad Flexum – Arrabona. CSIR II. Budapest 1994. p. 77. Nr. 86. Taf. 31. 2–3.

férjen. Felirata mindössze két betűből D(is) M(anibus) áll, ami már a XVIII. században Wespriemi Istvánnak, az erdélyi orvosnak is feltűnt, ahogy az a Bécsben kiadott munkájában olvasható.” Feltételezhetjük, hogy a felirat többi része a felső mezőben foglalhatott helyet, ezt azonban átfaraghatták. Gabler szerint „átfaragásra utal a jobboldali keretezés teljes hosszában mutatkozó felület és a felső fülke jobb oldali alsó részének kidolgozatlansága is.” A feltételezhető átfaragás miatt a keltezésnél szélesebb időhatárokat adott meg Gabler Dénes, a köemlék közlésekor: a 2. század második felét illetve a 4. századot. A további kutatásai eredményeként megállapította, hogy a legkésőbbi (győri) római katonai egyenruha-ábrázolás látható a kőfaragványon, így a soproni Torkos-házba befalazott követ határozottan a 4. századra keltezte. A valahol Brigetio és Arrabona között talált sírkő csak újkori idekerülése révén vált a római kori emlékek soproni gyűjtésének és a kutatástörténetnek érdekes emlékévé, a 2000-ben kialakított Hotel Wollner antik díszévé.

1. kép. Sopron, Templom u. 20. Római sírkő

A telek kutatásakor talált további régészeti értékeket – jellegükénél fogva – nem lehetett műemléki bemutatásra javasolni, kivéve a belső városfal maradványát, amelyet a tervező, Winkler Gábor szolid kőfalazásokkal és dísznövényzet-sorral érzékletesen összeképbe komponált. Fontos a tudományos értéke lehet viszont a be nem mutatatható régészeti leleteknek is, ha azokat az ismert scarbantiai, soproni emlékek összefüggéseiben vizsgáljuk.

Régészeti leletmentés a ház pincéjében. Egy nehezen keltezhető épületalpozás

A ház 250 cm mély pincéjében, közvetlenül az épület kiürítése után már az 1980-as években kutatások kezdődtek, amelyek azonban anyagi fedezet hiányában néhány ásónyom után abbamaradtak. A kérdés az volt, hogy található-e itt római épület, vagy útszakasz, úgy mint a belváros északi részének több pincéjében. A mozaikszerű részletekből a fórum környékén már kezdett összeállni Scarbantia hiteles alaprajza, a város déli részén azonban eddig – néhány kisebb falszakasztól eltekintve – csak a Szt. Orsolya iskola alatti fürdő maradványait ismertük.

A Templom u. 20. sz. ház pincéjében az építési munkálatok előkészítéseként, statikai vizsgálatokhoz mélyebb árkokat nyitottak az alapfalak mellett. Ehhez kapcsolódva – a pince rendbetételén dolgozó két munkás segítségével, a tulajdonos költségén – 1998 decemberében pár napos tájékoztató kutatást végeztem. Újra alaposan megvizsgáltam és felmértem a pincerekeszekben már megnyitott nyolc kis árkot. Arra a megállapításra jutottam, hogy a korábban római kori falaknak feltételezett kőrakások nincsenek kötőanyaggal összekötve, sem mészhabarccsal, mint az „igazi” római falak, sem agyaggal, mint az 5–6. századi falak Scarbantia legkésőbbi lakott periódusából. De az eddig ismert legkorábbi soproni Árpád-kori építménymaradványoktól is különböznek. Nézzük tehát újra (2. kép).

A kutatóárkok leírása²

1. árok: H: 290 cm, Sz: 60 cm, M: 120 cm

Az árok déli végében, az (1998. évi) téglás pinceszinttől 35 cm mélyen, (vagyis a +00 udvarszinttől és utcaszinttől mérve 285 cm-re) 75–80 cm széles kőalpozás jelentkezett. Iránya nagyjából nyugat–keleti. Az alapozás 60 cm magas, (tehát kb. 350 cm mélységig követhető lefelé). Sötétszürke, majdnem fekete, lelet nélküli (részben agyagos, részben humuszos) rétegbe ásták be ezt gneisz kövekből rakott alapozást, mindenféle kötőanyag nélkül. A kövek felülete kormos, fekete. A faltól északra az égett sánc anyagával kevert beásás látszik. A rétegekből semmiféle lelet nem került elő.

2. árok: H: 150 cm, Sz: 60 cm, M: 130 cm

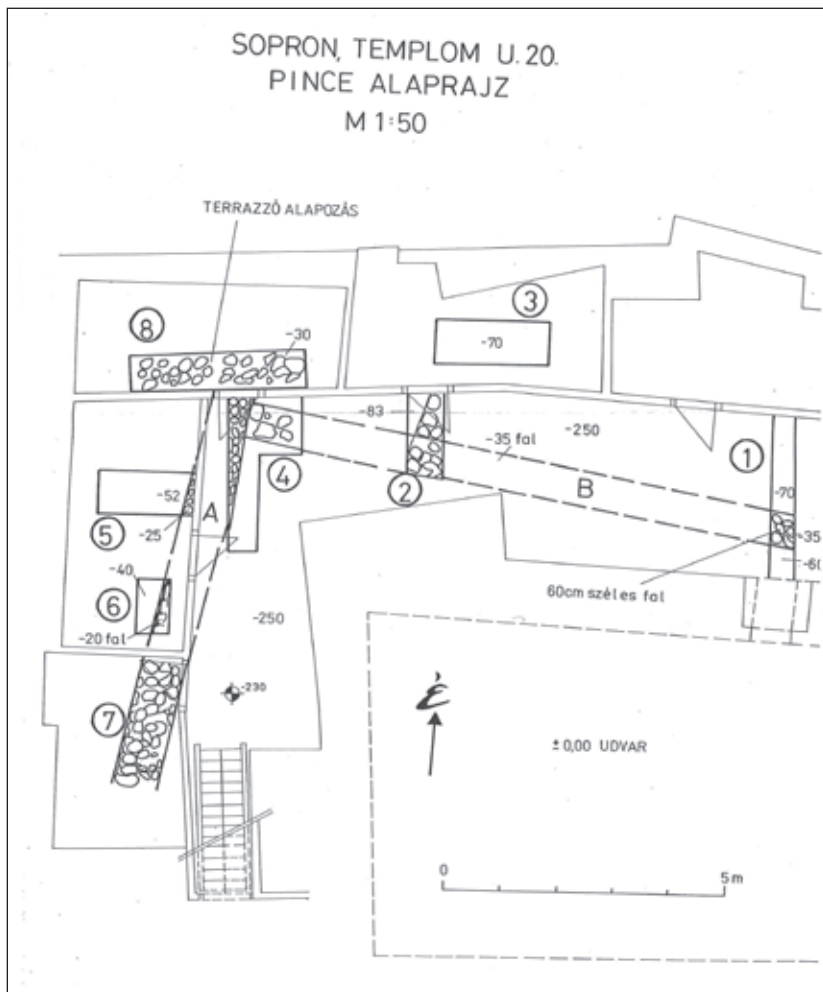
Az előzőhöz hasonló, de észak–déli irányú kőalpozás került elő 50 cm (-300 cm) mélyen az árok déli végében. Az égett, fekete gneisz kövek itt is 50 cm magaságban mélyednek a

² Az árkok alaprajzi felmérési és metszetrajzai a Soproni Múzeum Régészeti Adattárában (továbbiakban SMRA) 815. szám alatt található. Itt csak az összesítő alaprajzot mutatjuk be.

fekete, lelet nélküli földbe. A falalozáshoz É felől épülettörmelékes réteg csatlakozik, amelyet felül habarcsszerű, letaposott kőporos réteg zár le. Ez lehetne egy korabeli járószint, amelyet egyszer meg is újítottak. A szintek mélysége -280 és -300 cm.

3. árok: H: 200 cm, Sz: 70 cm, M: 70 cm

Ezt az árkot azért ástuk, hogy megvizsgáljuk, hogy 2. árokban a nyugat-keleti irányú falalozástól északra talált nagyobb kövek, nem valami hasonló falalozás maradványai-e. A 3. árokban nem kerültek elő kövek. 320 cm mélységben még barokk téglavolt, ami arra mutat, hogy itt egy újkori beásással megbolygatták az eredeti rétegződést. Emiatt nem találhattuk meg az „A” jelű falalozással párhuzamosnak mutatkozó falalozás északabbi folytatását.

2. kép. Sopron, Templom u. 20. A pincében feltárt kőfalalozások

4. árok: H: 280 cm, Sz: 60 és 120 cm, M: 120 cm.

-280 cm mélységben egy nagyjából észak–déli irányú falalopozás jelentkezett, amely felett viszont újra megjelent a habarcsszerű, vagy kőporos járósínt, letaposva. Ebben az összefüggésben ez úgy néz ki, mintha a kőrakás (amely -280-tól -310 cm mélységig tart lefelé) egyszerű terrazzo alapozás lenne, amit gyakran látunk római kori épületek esetében. Viszont ez az alapozás dél felé falként folytatódik, észak felé pedig belevész egy égett, piros, fekete felületű kövekből álló omladékrétegbe a 8. árok irányában. Nevezzük ezt a falat „A”-nak. Szabályosan rakott, két egymás feletti kőorból áll. A korábban ismertetett falalopozás az 1. és 2. kutatóárkokban a „B” jelű objektum. A két „fal” nincs kötésben, szerkezetül különbözik. A „B” falalopozás 4. árokba eső szakaszában néhány római kori tetőfedő-cseréptöredék is található a kötőanyag nélküli nagy kövek között. Kérdés, hogy valóban összefügg-e a feltételezett „B” falalopozás két szakasza, ezt a pincerekeszek miatt nem tudtuk megvizsgálni.

5. árok: H: 160 cm, Sz: 70 cm, M: 52 cm

-280 cm mélységben jelentkezett az „A” falalopozás kis részlete. A korábbi szelvényekben megfigyelt, fekete, lelet nélküli rétegbe van beásva. Szerkezete megegyezik a 3. árokban felmért szakaszával.

6. árok: H: 100 cm, Sz: 70 cm, M: 45 cm

-270 cm mélységben jelentkezett az „A” falalopozás újabb részlete. Itt is a korábbi szelvényekben látható, fekete, lelet nélküli rétegbe van beásva. Szerkezete megegyezik a 3. és 5. árokban megfigyelt szakaszokéval. Az alapozás alja -300 cm mélységben található, tehát a két sor kő 30 cm vastag, kötőanyag nélkül rakott, felületén vékony kőpor-réteg.

7. árok: H: 250 cm, Sz: 120 cm, M: 80 cm

Az „A” falalopozás -280 cm mélységben, 230 cm hosszúságban került elő. Szélessége 70 cm. A falalopozás alja -310 cm mélyen van. Az alapozás fekete földrétegbe van ásva, a földrétegben itt néhány kisebb pirosra égett paticsréteg is található.

8. árok: H: 310 cm, Sz: 70 cm, M: 100 cm

Az árok közepe felé folytatódik az „A” falalopozás északi irányba, nagy fertőrákosi kövekből rakott, kötőanyag nélkül. Mellette fekete földréteg, amelyet áttör egy beásás, a vörösre égett sánc anyagának elplanírozott rétegével, másodlagos fekvésben. A sánc rétege felett látható az a szint, amely a kőalopozás-maradványra is rámegegy. A szinten egy szürke, kézi korongolású fazék fenéktöredéke került elő, a pince-ásatás egyetlen cseréplelete. Anyagából ítélve korai középkorinak, vagy Árpád-korinak tűnik.³

A falak, vagy helyesebben kőalopozások tehát kétfélek. A 7 méter hosszú, 70 cm széles nyugati „A” fal, amelyet a 4., 5., 6. és 7. árkokban tártunk fel, közvetlenül a mai pince-szint alatt jelentkezik és felette a 4. árokban vékony kőporos (habarcsos), terrazzo-szerű járósínt figyelhető meg egy szakaszon, talán bejárat lehetett itt kialakítva. A 2. árokban

³ Abban egyet kell értenünk a kerámia tipológia egyik szakértőjével, hogy ilyen cserepek alapján nem lehet évszázados pontossággal keltezni. *Merva Szabina*: A kora Árpád-kori sáncvárok keltezési lehetőségeiről. *Castrum* 2012, 5–31 (a továbbiakban: *Merva* 2012).

feltárt falmaradvány az „A” fallal teljesen párhuzamos, attól kelet felé, 3 méternyire. Kérdés, hogy ez a fal a másik, nyugat–keleti irányú „B” kőalapozásnak is része-e, amely merőlegesen csatlakozik az észak–déli irányú falalapozás-részletekhez. Az alapozásokat úgy építették, hogy egy alapárokba kötőanyag nélkül dobálták be a gneisz köveket. A 30–40 cm méretet is elérő köveknek szinte minden darabja fekete, kormos, vagy vörös égésnyomot őriz, helyenként — az 1., 2. és 8. árkok tanulsága szerint — maga a kőanyag is szürkére van átégve. Ez önmagában véve arra a következtetésre kellene, hogy vezessen, hogy a 11. századi sánc leégésével hozzuk kapcsolatba ezt a megfigyelésünket. A feltárt falalapozás mélységét tekintve: -270, -280 cm körül a mai utca és udvarszinttől. Emlékeznünk kell arra, hogy 1979-ben az Új u. – Szt. György u. sarkán pontosan ebben a mélységben kerültek elő hullámvonal-köteg sávós díszítésű, 10–11. századi cserepek és a 12. század második felére keltezhető vas sarkantyú. Ráadásul a rétegviszonyok is hasonlóak voltak, sötétszürke, agyagos föld, helyenként sóderos rétegek, illetve a római kor és az Árpád-kor közötti leletnélküli fekete, humuszos lerakódás. Bár a Templom u. 20.-ban csak egyetlen szürke fazékalj-töredéket találtunk, ez a darab inkább korai középkorinak mondható, de biztosan egyelőre nem keltezhető. Így a feltárt maradványokat a 11. századra is keltezhetnénk. Egyetlen római kori edénytöredék sem került elő a kutatóárokban. Igaz a falalapozás kövei között a 4. árok keleti rábontásában 3-4 darab római téglatöredék is hevert, másodlagos felhasználásban. Ugyanebben a mélységben az Új u. – Szt. György u. sarkán vegyesen jöttek elő a római és korai Árpád-kori leletek. Hogyha tovább mélyítenénk a mai pincszinttől 150–170 cm mélységig, nyilván megtalálnánk a korai római kori maradványokat is. Erre azonban csak a pincerekeszek válaszfalainak elbontása után lett volna lehetőség.

Feltételezhetnénk, hogy a most feltárt kőfal-alapozások egy, az ispáni váron belül álló talpgerendás faház alapjait képezhették. Kérdés azonban, hogy miért különbözik az „A” és „B” és alapozások építési technikája és hogy valóban ugyanahhoz az épülethez tartoztak-e? Továbbá milyen méretű lehetett maga az épület? A két fal nem volt egymással kötésben és relatív kronológiájuk sem állapítható meg, mert csatlakozásuknál bolygatottak voltak a rétegek. Mégis az „A” fal korábbi lehet. A felmért metszetalak alaposabb kiértékelésekor remélhetőleg finomíthatjuk még a pincében feltárt kőalapozások rendelkezésére vonatkozó eddigi megfigyeléseinket. Az ispáni vár feltárt épületmaradványai, amelyek ugyanebben a mélységben kerültek elő a város északi részén és az Új utcában, eltérő építési technikát mutattak. Volt talpgerendás házrészlet és cölöpökből, karókból épített, vesszőfonatos falú raktár, vagy istálló. A Templom u. 20.-ban esetleg egy újabb korai Árpád-kori épülettípus maradványait találtuk meg? Vagy a 6–9. századi, lakatlan periódust jelező fekete réteget először követő építési tevékenységre gondolhatnánk, amely a sáncépítésnél korábbi, 9. vagy 10. századi, vagy a legkorábbi 11. századi nyomokat jelentené a mai belvárosban? Mindezeket a feltételezéseket felülírja, hogy a falalapozások iránya a római kori beépítettség és útrendszer irányait követi, pontosan a szomszédos Templom

u. 18. számú ház pincéjében feltárt római kori falak rendszeréhez igazodik.⁴ A belváros északi részének Árpád-kori építményei viszont már teljesen figyelmen kívül hagyták a római kori beépítés rendszerét. Összegezve a feltételezéseket és a kérdést részben nyitva hagyva, úgy látom, hogy a falalapozások olyan (legkésőbbi) scar(a)bantiai épülethez tartoztak, melynek romos felépítménye legkésőbb az ispáni vár sáncerődítményét megelőző planírozó tereprendezéskor megsemmisült, maradványait a sánc anyagába beépítették. Az itt is megfigyelt terrazzo-szerű járósíntek nem csak kőépületekhez tartoztak, hanem mint a fórum-ásatásnál tapasztaltuk a 4–5. századi faépületeket⁵ esetenként terrazzós padlóburkolattal látták el.

A 11. századi ispáni vár sánca

A Sopron belvárosát körülvevő 11. századi földsánc, az un. „vörös sánc” maradványai több mint 50 %-ban megmaradtak, de a későbbi beépítések miatt — a Várkerület és a Szt. György u., valamint a Színház u. és a Templom u. között — részben rejtve vannak a látogatók előtt. Korábban a Templom utca 2. és 14. számú telkeken tárhatták fel a kutatók a faszervezetű földmű nagyobb szakaszait.⁶ A hatalmas, mintegy 8,7 hektárnyi területet, tehát az egész mai belvárost körülölelő sánc méreteire jellemző, hogy átmérője 404 és 250 méter. Maga a fa-föld szerkezetű védmű 20 méter széles, és napjainkig átlagosan 5 méter magasságig maradt meg.

A Templom u. 20. sz. kertjében a Wollner panzió konyhája számára lemélyített területen a telek egész szélességében megvizsgálhattuk a 11. századi égett sánc maradványait.⁷ Az építési munka üteméhez igazodva végeztük a régészeti feltárást, amelynek eredményeként a soproni sánc 18 m hosszú, lényegében bolygatatlan szakaszát tárhattuk fel.⁸

Értékes megfigyeléseket tehettünk a sánc szerkezetére vonatkozóan. Tíz kazettasor helyét állapíthattuk meg, ezek nagyjából párhuzamosan nyugat–keleti irányban helyezkednek el. A kazettasorok határait — metszetben — a vörös égett anyagtól eltérő, függőleges, fehér kőtörmelékkel feltöltődött sávok jelölik, amelyek tulajdonképpen az egymás

⁴ Gömöri János: Archäologische Daten zur Topographie Scarbantias. Römische Baudenkmäler im Stadtbild von Sopron. Scarbantia/Sopron városrégészeti kutatása. In: Amber Road – Borostyánkő út – Bernsteinstrasse. (Szerk. Gömöri János) Sopron, 1999. 94–110.; *Uő*: Scarbantia/Sopron városrégészeti kutatása. U.o. 110–116., 40. számú falmaradvány.

⁵ János Gömöri: Von Scarbantia zu Sopron. Die Frage der Kontinuität. In: Zwischen Römersiedlung und mittelalterlicher Stadt. Archäologische Aspekte zur Kontinuitätsfrage. Beiträge zur Mittelalterarchäologie in Österreich, Wien, 17/2000. 223–231, Abb. 1b, „F” épület.

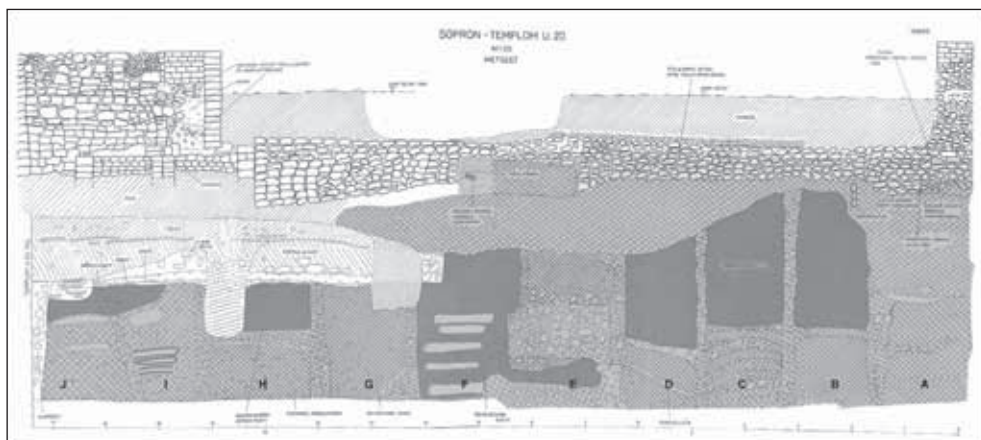
⁶ Holl Imre: Sopron középkori városfalai. I. ArchÉrt 94 (1967) 155–183., II. 95 (1968) 188–204., III. 98 (1971) 24–42., IV. 100 (1973) 180–207.; Tomka Péter: A soproni vörös sánc kutatása. Magyar Műemlékvédelem VIII. 1973–1974. Budapest, 1977, 65–86. (a továbbiakban: Tomka 1977); Gömöri János: Archeometriai kutatásjelvény a soproni vörös sáncban. Soproni Szemle 41 (1987), 48–57 (a továbbiakban: Gömöri 1987); *Uő*: Castrum Supron. Sopron 2002 (a továbbiakban: Gömöri 2002).

⁷ Gömöri 2002, 21. kép, 14.

⁸ Gömöri J., Soproni Múzeum Régészeti Adattára (SMRA) 815.

feletti gerendák egybeomlott gerendafészkeiből kialakult kürtökként funkcionáltak a sánc leégésekor

Az északról dél felé haladó „A”–„J” jelölések a kutatószelvény nyugati metszefának felmért kazettasorait mutatják (3. kép). A szomszédos kazettasorok töltelékanyaga egymástól jelentősen eltérő összetételű lehet: mészkő kötörmelék, laza vörösre égett föld, vagy keményre égett agyag. A különböző kazettasorokban ezek a feltöltési rétegek mélységben is váltakoznak. Tehát előfordul, hogy ugyanabban a kazetában alul laza kötörmelékű feltöltés van, majd fölötte téglavörösre égett föld. Ilyen pl. a „C” és az „B” kazetták köze. Az „A” és „J” kazetták esetében alul zömmel mészkődarabok képezik a feltöltést. A kövek esetenként nagy hőhatásnak⁹ voltak kitéve, főleg az „A” kazetában, ahol omlékony mésszé égtek a kövek.

3. kép. Sopron, Templom u. 20. várfalkertje. A kutatóárok nyugati metszefalának metszete, az égett sánc „A”–„J” kazettáinak feltöltési rétegeivel és a belső városfal alapozásával

A szomszédos „B” kazetában viszont téglakeménységű vörösre égett agyag és benne szorosan egymás mellé helyezett, észak–dél irányú gerendák lenyomatai láthatók.¹⁰ Ugyanennek a kazettának a mélyebben fekvő feltöltési rétege olyan keményre égett agyag, hogy a csákánnyal is alig bontható. Az itteni gerendák nem pontosan egymás fölött fekdtek, hanem ferdén elcsúsztak, amint az a lenyomatokból látszott¹¹. A „C” kazetta alsó részében tört kő a feltöltés, a keleti részen, nyugat felé viszont téglakeménységű vörösre égett agyag. A „D” sor különböző keménységű vörös agyagot, illetve morzsalékosabb föl-

⁹ A Templom u. 14. sánccszakaszán átlag 450–700 °C kiegészi hőmérsékletet állapított meg *Kriston László*: Adatok a soproni „vörös sánc” kiegészének rekonstruálásához. *Soproni Szemle* 41 (1987) 142–144 (a továbbiakban: *Kriston* 1987); *Gömöri* 2002, 86–89., VI. Tábla 3.

¹⁰ *Gömöri* 2002, 34. kép. G–H metszet, 36. kép.

¹¹ *Gömöri* 2002, 35. kép. C–D metszet, 37. kép

det tartalmaz. Az „E” sor újra kötörmelékese feltöltésű¹². Az „F” sor a „B” sorhoz hasonlít, kemény égett agyag, fagerendák lenyomataival. Az itteni gerendák is rézsűsen elcsúszva helyezkednek el. Így folytathatnánk tovább a kazettasorok feltöltésének elemzését, ami leolvasható az ásatási alaprajzról és az itt bemutatott metszetrajzról. Ezek a megfigyelések jó támpontokat nyújthatnak a sáncépítés munkaszervezésének rekonstruálására. Feltételezhetjük, hogy egy-egy feltöltési szakasz 1–2 kordényi, vagy kocsideréknyi földnek felel meg, ami köbméterre felbecsülhető. A különböző földnyerő helyekről egymás után érkező földanyagot és egyéb törmelékét úgy látszik a sánc belsejében nem meghatározott minőségi osztályozás szerint töltötték a folyamatosan emelt gerendarácszatba. A gerendák ezen a szakaszon nem voltak összeácsolva, elmozdulásukat a melléjük tapasztott agyagtömbökkel akadályozták.

A kövek között, vagy a laza égett földben római tegula- és imbrex-töredékek nagy számban fordulnak elő, bizonyítva, hogy a római települési rétegeket is belehordták a sánc anyagába. Ezen a szakaszon nem találtunk jellegzetes Árpád-kori cserepet. Lehetőség volt azonban az égett sáncanyag archeomágneses kormeghatározása, amelyet Márton Péter végzett el (4. kép). az általa kiemelt 12 mintán¹³ (5. kép). A „B” kazettasor gerendafészkei mellől származó, erősen kiégett agyagminták (AM4) kora a 11. század 2. fele.¹⁴ Az adat már a kész fa-föld sánc átégésének hozzávetőleges idejét adja meg, a védmű építésének korát csak *ante quem* keltezi, tehát „a 11. század 2. fele előtt” emelték a fa-föld sáncot. Ezzel szemben a sáncban talált faszenek ¹⁴C kormeghatározásai *post quem* kelteznek, tehát a fizikus által megadott időpont¹⁵ utáni években épült a fa-föld mű. Minél közelebb van egymáshoz a ¹⁴C és az archeomágneses, illetve a TL koradat, a sánc annál rövidebb ideig állt fenn, mint ki nem égett sánc. Minél távolabb van egymástól a faanyag és az égett

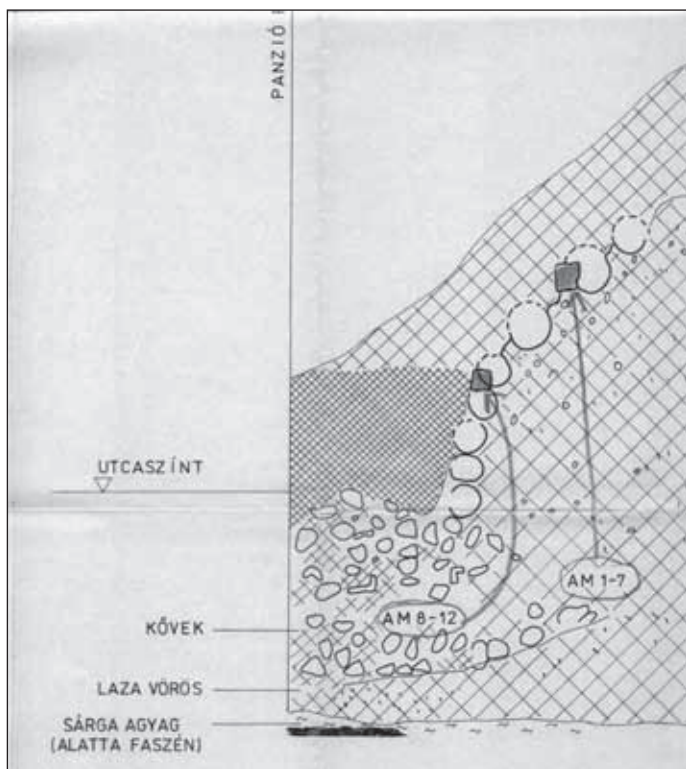
¹² Gömöri 2002, IV. tábla 5.

¹³ Gömöri 2002, 21. kép 14., 38. kép

¹⁴ Dr. Márton Péter akadémikus (ELTE) levélbeli közlése: „A Sopron, Templom u. 20. hátsó udvarában általatos feltárt vörös sánc archeomágneses mintázását 1999. szeptember 17-én végeztem el. A mérés a következő eredményt szolgáltatva a kiéggel, kiéggel egykorú mágnesezettség irányára: Deklináció: 32.4 ± 6.3 fok. Inklináció: 65.8 ± 2.6 fok. A fenti eredmény a sánc e darabjának kiéggel korát a XI. század második felére keltezi. Budapest, 2001. február 6. Márton Péter”; Márton Péter: A hazai archeomágneses adatok repertórium 1966–2011 (Archeomágneses Mintavételi Adattár 2011) / Repertory of archaeomagnetic directional data for Hungary, 1966–2011 Archeometriai Műhely 2012, IX./1. elektronikus folyóirat (<http://www.ace.hu/am/>), lekérdezve: 2016. október 1.)

¹⁵ Gömöri 2002, 91–93., 38. kép; Gömöri János – Márton Péter – Hertelendi Ede – Benkő Lázár: Sopron és Darufalva (Draßburg) égett sáncainak kormeghatározása fizikai módszerekkel. Arrabona 31–33 (1994), 49–77. vizsgálatsorozata rendre korábbi ¹⁴C adatokat szolgáltatott: Sopron-Városház u.: 710–740 és 760–940; Sopron-Fabricsius ház (Fő tér 6.): 966–1022; Sopron-Templom u. 14.: 896–920 és 944–998. Természetesen csak nagyobb mérési sorozatok adhatnak hitelesebb kormeghatározásokat. A 8–10. századi datálások esetleg régen kivágott fa (Totenholz) utólagos sáncbeépítését jelenthetik, Helytelen lenne csak a Fabricius házi sáncrészlet faszeneit alapul venni, amelyek olyan korszakra utalnak, melyekben már történetileg is megalapozható oka lehetett a sáncépítésnek. (A 955 utáni folyamatos visszahúzóds, a német kolonizáció új hulláma és 1030-ban.)

agyag koradata, annál később égett ki a már fennálló sánc.¹⁶ Sopron esetében tehát bizonyosan nem az építési technika következménye a sánc átégése, hanem feltehetően háborús ostrom, vagy a várban keletkezett tűzvész okozta.

4. kép: Sopron, Templom u. 20. Déli metszetrajz a panzió fala melletti árokban. A körök a kiégett gerendák nyomai az égett agyagban. A gerendalenyomatok a sánc befelé lejtő ívét követik. Az 1–7. és 8–12. archeomágneses minták a gerendák melletti erősen kiégett agyagrétegből származnak. A mintavétel a sáncnak a mai utcaszinttől kb. 1 méterrel magasabban álló részéből történt.

Feltételezzük – egyetértve Nováki Gyula és Tomka Péter korábbi régészeti keletezéseiivel –, hogy a soproni ispáni vár erődítménye még Szent István király idején épült, bár ezt konkrét történeti adat nem támasztja alá. A korábbi békés évtizedeket II. Konrád német uralkodó (1024–1039) 1030. évi, Magyarország elleni támadása megtörte. István király feltehetően felkészült a határvédelemre; igaz, a felégetett föld taktikáját alkalmazva győzte le a támadókat, és visszavágya Bécset is elfoglalta.¹⁷ Ebben a történetben Sop-

¹⁶ Gömöri 2002, 93

¹⁷ Tarján M. Tamás: 1030. július 11. II. Konrád német-római császár megtámadja Magyarországot. http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1030_julius_11_ii_konrad_nemet_romai_csaszar_megtamajda_magyarorszagot/

ron még nincs említve, sőt – mint már Töpler Károly „tudor, sz. kir. Sopronváros egyik főorvosa” 1847-ben előadta,¹⁸ Sopron vármegyét sem említik első királyunk korában. III. Henrik német-római császár 1044-ben¹⁹ „gyors menetben a magyar határra támadt és Suproniumnál benyomult, amikor azonban Bobuthnál (Babót) át akart kelni a Rabchán (Rábca), nem tudott, mivel a Rabcha folyó az áradás, a nagyon sűrű bozót és a bugyogó mocsarak miatt áthatolhatatlan volt.”²⁰ Tehát ezt a gyors támadást nem tudta megállítani Sopron; ha ostrom lett volna, ezt az akadályt valószínűleg megemlítette volna a krónika. A 14. századi Képes Krónika 105. fejezete szerint a soproniak 1071-ben Nádorfehérvár ostrománál kitüntették magukat, amikor a „bessusok” (besenyők) „...hevesen a suproniak csapatára rontottak, akiket Ján ispán vezetett.. Ez azonban a soproniakkal emberül, vitézül felülkerekedett a besenyők támadásán, sokukat a helyszínen kard élével veszejtette el, a többi-eket pedig fogságba hajtotta.”²¹ Ján már a soproni vár ispánja lehetett. De vajon Supron, a névadó várépítő után hányadik ispán a sorban? A soproni erődítmény első hiteles említését csak 1096-ból ismerjük, amikor „Bouillon Gottfried lotharingiai herceg vezetésével keresztetek léptek Magyarország földjére. Kálmán király Sopronban személyesen fogadta a lovagokat, és a biztonságos áthaladás érdekében megállapodást kötött”²²

Hiányos tehát a történeti adatsor, a korszak régészeti kerámiáit pedig nehéz egy évszázados időhatárokon belül keltezni. Többek között ezért is kezdődtek el a fizikai kormeghatározási kísérleteink, amelyeket kritikával illetett egy kiváló kerámia-szakértő, amiért köszönetet érdemel, mert újra napirendre került a kérdés azzal, hogy három cikket szentelt a témának, áttekintve a kerámia-tipokronológia, az archeomágneses kormeghatározás és a termolumineszcens mérések lehetőségeit.²³

¹⁸ *Toepler Károly*: Sopron városának történeti vázlata eredetétől kezdve a XVI. századig. A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók 1847. augusztus 11–17. Sopronban tartott VIII. közgyűlésének vázlata (szerk. Halász Gejza) Pest 1863, 29–43. 7. jz. „azon 24 vármegye között, mely szent István idejében bennök létező várakról vették nevüket Sopron vármegyét még nem találni...”

¹⁹ Kézai Simon, udvari pap IV. (Kun) László király idejében írt krónikája (50. fejezet) és Kálti Márk 1358. évben írott, 11–12. századi szövegrészeket is magában foglaló Képes Krónikája (76. fejezet). Kiadásuk: *Emericus Szentpétery* (szerk.): *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum*, Budapest, 1937 (reprint Budapest, 1999), 176–177; 330–333.

²⁰ Képes Krónika, Budapest, 1986, 102. Bellus Ibolya fordításában. A 273. jegyzetben Kristó Gyula megjegyzi, hogy „a Rábca folyót nyilván a magyar határvédelem tette áthatolhatatlanná”.

²¹ Képes Krónika, Fordította: Geréb László. Budapest, 1993. <http://mek.oszk.hu/10600/10642/10642.htm>

²² 910 éve: százezres kereszties sereg haladt át Magyarországon. 2006. szeptember 20. 10:15 <http://mult-kor.hu/cikk.php?id=14792>

²³ *Merva Szabina*: Kritikai megjegyzések az archeomágneses keltezési módszer használhatóságáról kiválasztott 10–11. századi lelőhelyek esetében. *Archeometriai Műhely* 2012/1. 19–29 elektronikus folyóirat (<http://www.ace.hu/am/>), lekérdezve: 2016. október 1.), további bőséges irodalommal; *Merva Szabina*: A kora Árpád-kori sáncvárok keltezési lehetőségeiről. *Castum* 2012, 5–31., különösen 26. és 18., 12. tábla 1. Szakony-Békástó, 6-7-8. kohók közötti munkagödör betöltéséből származó fazékoldal-töredék, ltsz.: SM 86.6.85.; 2. Sopron-Templom utca 14., az 1967-es sáncátvágásból származó fazékoldal-töredék, ltsz.: SM 68.9.166. Megjegyzem, hogy ez a két fotó bizonyítani látszik, hogy a 11. századnak tartott soproni sánc feltöltésébe került cserép és a szakonyi kohótelep 11. századra keltezett kerámiatöredékei nagyjából egykorúak

Az átégett sáncok fizikai kormeghatározásainak hitelességét, konkrétan a soproni sánc archeomágneses keltezését is kétségbe vonta Merva Szabina. Mivel a kerámia-tipológia alapján nem lehet biztonsággal eldönteni, hogy egy hullámvonalas cserép 10. vagy 11. századi-e, szerinte az égett objektum egy évszázadon belüli keltezése félrevezethette a geofizikust ha az égett objektumra nem (nagyobb hibahatárral) 10–11. századot adott meg a régész az archeomágneses kalibrációs görbe fix pontjaként. Bár abban nyilván a kritikus is egyet ért velünk,²⁴ hogy mivel a soproni ispáni vár sánca az eddigi régészeti és történeti adatok egybehangzó eredményei szerint valamikor a 11. században épült, a

lehetnek. Hozzáteszem, hogy ebben az esetben a szakonyi kohókra adott archeomágneses koradatok is stabil 11. századi viszonyítási pontot alkotnak a Márton Péter által meghatározott archeomágneses kalibrációs görbén. Ez egyben bizonyítja a 11. századi AM pont hitelességét, vagyis, hogy a bizonytalan korú égett agyagobjektumokról – egyéb összefüggések figyelembevételével – meghatározható, hogy a 11. századnál korábbiak, vagy későbbiek, vagy éppen kifejezetten a 11. századba tartoznak-e. Itt azonban fel kell tennünk még egy kérdést. Valóban Árpád-kori-e a fent idézett képen egymás mellett bemutatott két (soproni és szakonyi) cserép. Hiszen mindkét lelőhelyen római kori réteg fölött található az Árpád-kori objektumok. És mint tudjuk gyakran a római, késő római kerámiákon is előfordulhat a hullámvonal-diszes bekarcolás. Hasonló kérdést vizsgáltak *Merva Szabina – Sípos György – Tóth Orsolya: Adatok a Sopron Árpád-kori sánc építését megelőző kora középkori rétegek kronológiai kérdéséhez*. *Archeometriai Műhely* 2012/3, 161–172. Tóth Sándor ásátásából, a Városhát utcai Árpád-kori sánccszakasz legalsó részének fekete rétegből származó hullámvonalas díszű cserepeket termolumineszcens kormeghatározásnak vetettek alá. Figyelembe veendő, hogy – amint írják – a kormeghatározás eredményét „a kerámiatöredékek anyagi összetételén túl nagyban befolyásolja a befogadó üledék radioaktív elem és nedvesség tartalma, ami sok régészeti kerámia esetében csak nehezen rekonstruálható. Az ebből adódó relatív bizonytalanság csak in situ mérésekkel szorítható 8–10 % alá.” (167–168): „Mivel a kerámia töredékek a talajvízszinthez közeli mélységből kerültek elő, ezért viszonylag magas, 10% körüli nedvességtartalommal számoltunk”. A vizsgált cserepek viszont a korabeli talajvízszinttől minimum 4–5 méterrel magasabb szinten, tehát majdnem a mai utcaszinttel egy magasságban kerültek elő. Így kifejezetten száraz körülmények között, a kiegészítő sánc alatt vészték át az évszázadokat. Ha megnézzük a cikk 2. ábráját (metszetfotó, 1967), Tóth Sándor felvételét, látjuk, hogy a sánc legalsó rétegebe, a terep planírozása után, különböző helyekről odahordott, majd átmenetesen feketére égett rétegben feküdtek ezek a leletek. Mindez mutatja a fizikai kormeghatározások eredményeit befolyásoló számos tényező figyelembevételének fontosságát.

²⁴ Összefoglalva a sánc-témát, látjuk, hogy Merva Szabina is elfogadja a soproni égett sánc építésének 11. századi keltezését (*Merva Szabina: A kora Árpád-kori sánccvárok keltezési lehetőségeiről*. *Castrum* 15. 2012, 21: („...többek között fogaskerékmintás cserepek kerültek elő (14. tábla). Ez az adat egyértelműen az objektum építési korának *terminus ante quem*-jeként szolgál.” „Ha erős bizonyítékként egyelőre az említett adat nem is szolgálhat, mindenesetre felkelti a gyanút, hogy a soproni sánc valóban a 10. század után épülhetett”... „egyetlen viszonylag biztos fogódzópontunk a kerámiakronológiában, a 11. század előtt nem jelenik meg a típus”...). Tehát a kritikus is belátja – ami már túlmutat Sopronon és részben magán a régészeten is –, hogy ebben az esetben a régészeti alapadat és Márton Péter archeomágneses keltezése is hitelesíthető erre az évszázadra a földmágnesség koronkénti változásait rekonstruáló standard görbén. Van tehát egy kritikusunk által kívánt objektum, amelyet egy évszázadon belüli időszakra nagy biztonsággal lehet keltezni, és ez a soproni vár égett földsánca. A fentebb idézett történeti adatok is erre utalnak. Ezért bírálatának tárgyai sorából ezt az objektumot törülhetjük. Javasoljuk például, történeti adatokkal jól datálható égett objektumok AM és TL, valamint faszenek ¹⁴C keltezését, mint például Zalavár/Mosaburg ipari objektumai (üvegolvasztó kemence, harangöntő műhely, stb.), amelyek esetenként egy évszázadhoz vagy évtizedhez köthetők és így jó átmeneti adatot szolgáltathatnak az archeomágneses kalibrációs görbe avar kor és 10. század közötti szakaszának hitelesítéséhez.

soproni 11. századi archeomágneses koradat stabil pontja a hazai archeomágneses kalibrációs görbének. Így ehhez a ponthoz – a siker reményében – bizvást lehet viszonyítani egyéb, ismeretlen korú, égett agyag objektumok földmágneses mérési adatait.

Statikai okokból a Templom u. 20. lelőhelyen a sánc alját csak egy kis területen, a „C” kazettasorban vizsgáltuk meg. Ennek alapján mérhetővé vált a sánc jelenlegi magassága, amely ezen a területen a fennálló 5 méterrel és a hozzászámított utcaszint alatti résszel összesen 650 cm, a korabeli szinttől mérve. A sánc alján itt is sárga agyagréteget találtunk, rajta nagyobb faszéntörredékekkel, szenesedett gerendák maradványaival.

5. kép. Sopron, Templom u. 20. Márton Péter akadémikus (ELTE) archeomágneses mintát vesz az Árpád-kori égett sáncból

A sánc itteni szerkezetére vonatkozó ismereteinket 2000 tavaszán egészíthetjük ki, amikor a kertrendezés előtt a középkori belső városfalat is megvizsgálhattuk és dokumentálhattuk. A ház kertje a középkori felső falszoros (Zwinger) területét foglalja magában. Ennek külső határát a Színház u. 33. és a Petőfi tér 2. telkeken álló házak hátsó falai képezik. Ezek a falak a 3,6 méter széles római kori városfalon állnak. Ismert tény,

hogy a 11. századi sáncmű ennek a falnak belülről volt nekitámasztva. Ezen a falszakaszon található a 22. számú római és középkori bástya, amelynek belső szögletes része (kb. 1,5 méterre és kb. 5 méter szélességben) feltehetően benyúlik a Templom u. 20. sz. ház kertjébe. A bástya külső, félköríves része a Petőfi tér 2. sz. épület északi szárnyának hátsó része alatt rejtőzhet. Ezt a bástyát a megelőző feltárás során nem kutathattuk, mivel kívül esett az építési területen.

Az égett sánc tehát a kert egész területét elfoglalja, keleti, belső lejtője (lábazata) nagyjából egybeesett Templom u. 20. épület nyugati falával. A kert déli fala mellett álló romos építménymaradványok a belső városfal maradványait is magukba foglalták. Az erődítmény keleti szakaszán nagyjából a sánc tetejére építették (1340 előtt) a belső városfalat. A nyugati várfalszakaszoknál az Árpád-kori sánc felső részének későbbi elhordásakor, a bástyakertek kialakításakor több helyen egészen eltűntették ezt a védőfalat, úgy, hogy még az alapjai sem látszottak a régészeti kutatás előtt. Jobbára csak ott láthatjuk ma a belső városfalat, ahol a telkek végében a középkori épületszárnyak, vagy legalább a 18. századi toldaléképületek hátsó falaiként is szolgált a városfalszakasz. A város más részein 7–10 méternyi szélességű a felső falsoros, vagyis a középső (római) és belső városfal közötti terület, ezen a szakaszon jóval szélesebb.

A ház tulajdonosának, Kiss Józsefnek a leletbejelentése nyomán 1999 áprilisában megvizsgáltam és felmértem azt a 4,5×2 méteres kutatógödört, amelyet a tervezett szállodához építendő liftakna helyén 2 méter mélységig kiástak. A felső rétegekben 18–19. századi leleteket és falmaradványokat találtak. A gödör alján jelentkezett az Árpád-kori ispáni várnak egy kis részlete. A sánc lábához itt egy agyagba rakott kőfalú építményt emeltek a 13. században. Ennek a melléképületnek az alapfalai (a mai kertszinttől mérve) 2 méter mélységben kerültek elő.

A kutatószelvény nyugati részén 65 cm mélyen megtaláltuk az elbontott belső városfal alapozásának 120 cm széles részletét, amely részben ráépült erre a 14. század elején feltehetően még fennálló épületrészletre. A szomszédos kertek között olyan nagy a szintkülönbség, hogy ezen a szakaszon városfalsétány még akkor sem lenne kialakítható, ha azt a tulajdonviszonyok esetleg lehetővé tennék. A Templom u. 22. telkén 1997-ben építési munkák során az égett sánc belső részének másfél méternyi szakasza került elő az udvar hátsó részén.²⁵ A bástyakertet itt korábban az utcaszintig lemélyítették, amivel a telek egész szélességében eltűntették a sánc tömegét és a belső városfalat. A Templom utca 18-ban, 1998-ban az udvar délnyugati hátsó pincelejárójánál, építési munkák során az égett sánc részlete került elő, másfél méter mélységig.²⁶

Analógiaként említem, hogy a Templom u. 14. és Színház u. 27–29., a volt Evangélikus iskola közötti sánctaszakaszon több kutatás történt.²⁷ Az 1890-es évek végén Bella La-

²⁵ A szerző felmérése.

²⁶ Gömöri, SMRA 811.

²⁷ *Nováki Gyula*: Zur Frage der sogenannten Brandwälle in Ungarn. Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae 16 (1964), 99–149, itt: 118.; Holl, SMRA 326.; *Holl Imre*: Sopron középkori városfalai. III. 98 (1971) 24–42., itt: 24–30. (a továbbiakban: Holl 1971.); Tomka, SMRA 334.; Vadász, SMRA 383. Gömöri, SMRA 681.; *Gömöri* 1987.

jos a római városfalat tárta fel, mellette a sánc maradványait is megtalálta. Több mint hét évtized elteltével Holl Imre és Tomka Péter nagykiterjedésű, szakszerű ásatásai a soproni városfalprogram keretében tisztázták a sánc szerkezetét és a korábbi római, és későbbi középkori védőművekhez való viszonyát. 1965-ben Holl Imre többek között az I. periódusú középkori városfalat, az Árpád-kori sánc leégése után épült tulajdonképpeni külső sánc-támfalat ásta ki a felső bástyakeretben²⁸. A 16 méter hosszúságban feltárt, szabálytalan rakású falazat itt is a római városfalra támaszkodik, belső síkja a sánccelület formáját vette fel. Holl Imre a sánc vörös rétegére közel 20 méter szélességben ásott rá. Ezt az ásatást folytatta – már kifejezetten az égett sánc szerkezetének vizsgálata céljából – 1967-ben Tomka Péter, egy 20 × 3,5 m-es alapterületű kutatószelvény kialakításával. A feltárásról közreadott publikációban nem csak saját megfigyeléseit rögzítette, hanem összefoglalta, rendszerezte és újraértékelte mindazokat az ismereteket, amelyeket a kutatók addig összegyűjtöttek a soproni sánccról.²⁹

1985-ben a soproni „Vörös sánc tanácskozás” előkészítéseként archeometriai vizsgálatok céljából nyitottunk egy kutatószondát.³⁰ Az égett réteget az itteni kutatások során 20 méter szélességben figyelték meg, a réteg szélei azonban már nem eredeti, helyben kiégett vörös földet tartalmaznak, hanem a meredekebb eredeti sánccról lecsúszott törmelékeket.

A sánc kiégési hőmérsékletének rekonstruálására Kriston László az általa innen kiemelt égett agyagmintákon végzett kísérleteket.³¹ „Mindkét agyagtöredék 700 °C-nál magasabb hőmérsékleten égett ki. A 3. és 4. sz. mintát a gerendasortól 60 illetve 25 cm távolságból biztosítottuk. Az előbbi 700 °C-nál alacsonyabb, az utóbbi mindössze 450–500 °C közötti hőmérsékleten volt.

1985-ben, majd 2001-ben a Bunker Rajnárd közben, az Evangélikus templom északnyugati sarkának közelében, az utcaszintig visszabontott római városfal és a 26. számú bástya³² mögött gázvezeték építésekor kerültek felszínre az égett sánc maradványai. A városfal egyik fontos építési periódusát jelölő fehér kőfaragvány réteg, amely a 4. századi városfalhoz belülről közvetlenül csatlakozik, itt 60–70 cm-re található az utcaszinttől mérve. A vörösre égett sánccanyag nem közvetlenül csatlakozott a városfalhoz, hanem 4–5 méterre keletre, a fal mögött jelentkezett az árok metszetsfalán.

A Templom u. 2–4. (volt Eszterházy-palota) egymás melletti két épülettömbjének műemléki felújításakor az udvaron, illetve a felső várfalövben tanulmányozhattuk az égett

²⁸ Holl 1971, 26., 4. kép.

²⁹ Tomka 1977, 78–82.

³⁰ Gömöri 1987, 1. kép. Az előadásokat és hozzászólásokat a Soproni Szemlében tettük közzé. Ivancsics 1987, 240. Hőtechnikai számítások: Macher Frigyes: Megjegyzés a soproni „vörös sánc” kiégéséhez (kiégetéséhez). Soproni Szemle 41 (1987), 240–245.; A beépített faanyag és a kiégés összefüggésének faipari vonatkozású vizsgálatát Józsa Béla végezte el 1988-ban. A sánccanyag kémiai vizsgálata: György Lajos – Takács Sándor: A soproni vörös sánc kémiai vizsgálatának eredményei. Soproni Szemle 42 (1988), 122–124. Archeomágneses leletfelkutatással kapcsolatos kísérletek a Templom utcai sánccszakaszon: Verő József: Mágneses mérések a soproni vörös sánc területén. Soproni Szemle 42 (1988), 126–127.

³¹ Kriston 1987, 142. (2. mérési sorozat).

³² Gömöri, SMRA 686. A korábbi Templom u. 10/A sz. ház DNy-i sarkánál.

sánc részleteit. A Templom u. 4. (Erdészeti Múzeum) telkén 1987-ben kiterjedtebb régészeti kutatást végeztünk. A pincében és a kapualjban római kori épületmaradványokat tártunk fel, az udvaron pedig az égett sánc került elő.³³ A délnyugati sarokban álló lépcsőfeljáró északkeleti sarkánál ásott 3×4 méteres kutatószelvény nyugati szélén, az udvarszinttől 150–165 cm mélységben került elő az égett sánc, amely kelet felé erősen lejt 180 cm mélységig. A szelvény nyugati részén az égett sánc fölött 155 cm mélyen bukkant elő egy kissé íves, 40 cm széles habarcsba rakott fal, amely azonban csak 15 cm magasságban maradt meg. Fölötte szürke föld, alatta az égett laza sáncanyag volt. Ezzel a fallal egy mélységben 9 cm vastag hamuréteg tűnt elő, benne elszórt állatcsontok és Árpád-kori fazékdarabok hevertek. Feltételezhető, hogy azt a később visszabontott falat a sánc leégése után, belső támaszként építették a törmelékes laza omladékréteg elé. Ez a fal 24 méterre található a középső várfalövőtől, tehát itt 24 m széles volt a már szétcsúszott sánc.

A szomszédos háztömb mögött, a Templom u. 2. bástyakerkjében,³⁴ a Központi Bányászati Múzeum épületének 1976 és 1978 közötti felújításakor a nyugati fal szigetelésére szellőző aknát építettek. Ekkor a munkagödör nyugati metszetszélén 14,5 m hosszúságban feltárult az átégett Árpád-kori sánc, amely őrizte a várfalöv más részein korábban megfigyelt gerendarácszat-szerkezet nyomait. Az átlag 20 cm átmérőjű gerendák sűrűn egymás felett helyezkedtek el, metszetben függőleges sorokat alkotva. A lazább rétegekben az elégett gerendák helyére a környezetükkel azonos összetételű törmelék került, ezért a gerendahelyeket csak helyenként lehetett megfigyelni. Így is megállapíthattuk, hogy a kamraszerkezetet általában egyméteres távközökkel állították össze. A sánc itt magasabban megmaradt, mint a Templom u. 14.-ben, ezért végig feltárhattuk sánkra alapozott belső városfal alsó részét, amely jelenleg a kert szintjéig felfalazva látható. Az égett vörös réteg a kert szintje alatt átlag 1 m mélyen jelentkezett, fölötte újkori szürke réteg volt elterítve. A sánc látható része itt 4 méter magas volt, de az égett réteg lefelé tovább tartott, statikai okokból azonban nem mélyíthettük le a kutatószelvényt.

A városfalkutatásoknak ebben a sorozatában a Templom u. 20. égett sánchrészletének feltárása újabb hasznos információkkal gyarapította ismereteinket. Ezt követően napjainkig az Szt. Orsolya Iskola mögötti Csillagvizsgáló felújításához kapcsolódó előzetes feltárás,³⁵ illetve a tornaterem helyén egy nagyobb lélegzetű leletmentő ásatás³⁶ hozott újabb eredményeket a soproni Árpád-kori ispáni vár leégett erődítményének megismerésében.

Megelőző feltárásaink során természetesen nem fejtettük meg a Templom u. 20. minden régészeti titkát, de talán a nyitva hagyott kérdések is további kutatásra ösztönöznek.

³³ *Gömöri*, Régészeti Füzetek 40. (1987), 117., Régészeti Füzetek 41. (1988) 39., SMRA 691.; A ház műemléki kutatása: *Lászy Judit*, Régészeti Füzetek 41. (1988) 101.

³⁴ *Gömöri*, Régészeti Füzetek 32. (1979), 136.; SMRA 563.

³⁵ *Gömöri János*, SMRA 874.

³⁶ *Gabrieli Gabriella*: Sopron, Orsolya tér 2–3. (Fegyvertár u. 1). Régészeti Kutatások Magyarországon 2009. Budapest, 2010, 340–341